

Կ Ա Ր Ծ Ի Ք
ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԸՆԴԴԻՄԱԽՈՍԻ

Արտակ Արտուշի Մարտիրոսյանի Ը.00.03 - «Ֆինանսներ, հաշվապահական հաշվառում» մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար ներկայացված «Գյուղատնտեսության ապահովագրության ներդրման արդյունավետության գնահատման մոտեցումները Հայաստանի Հանրապետությունում» թեմայով ատենախոսության վերաբերյալ

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը

Գյուղատնտեսական ոլորտը տնտեսավարման տեսանկյունից համարվում է ռիսկային, պայմանավորված բնակլիմայական և անասնապահական առողջապահական օբյեկտիվ գործոններիով: Գյուղատնտեսության ռիսկերի մեղմման արդյունավետ միջոց է հանդիսանում ապահովագրությունը, որի շնորհիվ որոշակիորեն կանխվում են բնակլիմայական և անասնազվխաքանակի առողջապահական գործոններից բխող վնասները: Այս առումով, գյուղատնտեսության ապահովագրության կազմակերպման, լայնամասշտաբ ներդրման և ֆինանսավորման հիմնախնդիրները միշտ էլ գտնվել են ինչպես ոլորտի մասնագետների, տեսաբանների, այնպես էլ գործարարների ուշադրության կենտրոնում, քանի որ գյուղատնտեսության զարգացումը, կենսական նշանակություն ունենալով հանդերձ, կրում է օբյեկտիվ ռիսկեր, ինչն էլ հաճախ խոչընդոտում է ապահովագրության գործարքների ընդլայնմանը:

Ունենալով շահառուների այսպիսի լայն շրջանակ՝ այսուհանդերձ գյուղատնտեսության ապահովագրությունը ՀՀ-ում դանդաղ է առաջ շարժվում, որի պատճառներից մեկը ապահովագրական ինստիտուտի ներդրման արդյունավետության գնահատման հայեցակարգային մոտեցումների բացակայությունն է: Մասնավորապես, դեռևս իրենց լուծումներին են սպասում ապահովագրության ներդրման արդյունավետ քաղաքականության հայեցակարգի մշակումը, գյուղատնտեսության ապահովագրության արդյունավետության չափելիության համակարգի ստեղծումը, ապահովագրական ռիսկերի զսպման շահադրդիչ համակարգի ձևավորումը, շահառուների շրջանում թափանցիկ տեղեկատվության և հաշվետվողականության համակարգի կիրառումը:

Այս ամենով հանդերձ, բարդություններ են առաջանում գյուղատնտեսության ապահովագրության ներդրման արդյունավետության ֆինանսական գնահատման

առումով: Ներկայումս ապահովագրական գործընթացին առնչվող տարբեր շահառուներ դեռևս չեն կարողանում հասկանալ, թե ինչ տնտեսական հետագիծ է թողնում ապահովագրական գործընթացը, և թե ինչ չափով է այն անդրադառնում իրենց գործունեության վրա, քանի որ երկրում չի կիրառվում գյուղատնտեսության ապահովագրության ներդրման արդյունավետության գնահատման համակարգային մոտեցում: Ընդամենը ապահովագրության պայմանագրային կողմեր հանդիսացող ապահովադիրն ու ապահովագրողն են գնահատում գործարքի արդյունավետությունը, որից դուրս են մնում գործընթացին առնչվող մյուս շահառուների գնահատումները:

Այս առումով կարևորում է գյուղատնտեսության ապահովագրության գործընթացի հաշվետվողականության համակարգի ֆինանսանակ ցուցանիշների թափանցիկության ներդրումը և հետադարձ կապի ապահովումը, որն էլ իր հերթին պահանջում է ապահովագրական արդյունքների հստակ հաշվառում և ստացված տեղեկատվության հասցեագրում բոլոր շահառուներին: Հատկապես, արդիական է համարվում ապահովագրության հաշվետվողականության բարելավումը, որը հնարավորություն է տալիս շահառուներին՝ արդյունավետ որոշումների կայացման և դրանց հետևողական իրագործման համար: Նշված հիմնախնդիրների գիտական հետազոտությունն ու ստացված արդյունքների ներդրումը, մեր կարծիքով, կարևոր և արժեքավոր է ՀՀ տնտեսության համար, ինչը հիմնավորում է Արտակ Մարտիրոսյանի ատենախոսության անհրաժեշտությունը և հետազոտության թեմայի արդիականությունը:

Ատենախոսության նպատակն ու խնդիրները

Հետազոտության նպատակն է մշակել և ներկայացնել ՀՀ-ում գյուղատնտեսության ապահովագրության ներդրման արդյունավետության որակական և ֆինանսական գնահատման բարելավված մեթոդաբանություն, որը հնարավորինս հաշվի կառնի ապահովագրական գործընթացին առնչվող շահառուների նպատակադրումները և դրանց հասանելիության մեկնաբանությունները վերլուծության տեսանկյունից:

Ելնելով հետազոտության նպատակից, ատենախոսությունում առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները,

➤ մշակել գյուղատնտեսության ապահովագրության ներդրման արդյունավետության գնահատման հայեցակարգ, որը հնարավորություն կընձեռի համակողմանի վերլուծելու ապահովագրական գործընթացի տարբեր շահառուների սպասումների բավարարման աստիճանը և օժանդակելու ապահովագրական գործընթացի ակտիվացման մոտիվացիոն լծակների կիրառմանը,

➤ առաջարկել գյուղատնտեսական ապահովագրության ներդրման արդյունավետության գնահատման ցուցանիշներ, որի արդյունքում կձևավորվի արդյունավետության վերլուծության համեմատական վերլուծության հնարավորություն,

➤ առաջարկել ներդրման արդյունավետությունը գնահատող համակարգ, համախմբելով գյուղատնտեսության ապահովագրության բոլոր շահառուների ոլորտային սպասումները, արձանագրելով ապահովագրական գործընթացի փաստացի վերջնարդյունքները, բացահայտելով շահառուների սպասումներից ապահովագրության փաստացի վերջնարդյունքների շեղումները,

➤ գյուղատնտեսական ապահովագրության ներդրման արդյունավետության գնահատման համար կիրառել միասնական չափելիություն, որը հնարավորություն կընձեռի իրականացնելու համեմատական վերլուծություն,

➤ ներկայացնել գյուղատնտեսության ապահովագրության հաշվետվողականության մեխանիզմ, հետադարձ կապ ապահովելով ապահովագրական գործընթացի շահառուների միջև, և դրանով իսկ նպաստելով ապահովագրության ներդրման արդյունավետության բարձրացմանը միտված որոշումների կայացմանը:

Ատենախոսության կառուցվածքը և հիմնական բովանդակությունը

Ատենախոսությունը բաղկացած է ներածությունից, երեք գլխից, եզրակացություն բաժնից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածներից:

Ներածությունում հիմնավորվել է թեմայի արդիականությունը, սահմանվել են հետազոտության նպատակը և խնդիրները, ներկայացվել են հետազոտության օբյեկտը և առարկան, տեսական, մեթոդական և տեղեկատվական հիմքերը, գիտական նորույթը արդյունքների գիտագործնական և կիրառական նշանակությունը:

Ատենախոսության առաջին՝ «Գյուղատնտեսության ապահովագրության ֆինանսավորման և զարգացման միտումները ՀՀ-ում» գլխում վերլուծվում են

ապահովագրական զարգացման գործընթացը, խոչընդոտներն ու դրանց վերացման միջազգային փորձը:

Գյուղատնտեսության ապահովագրության կազմակերպման միջազգային փորձի ուսումնասիրությունը, ցույց է տալիս, որ դեռևս իր կիրառությունը չի ձևավորվել ապահովագրական այնպիսի մոդել, որը իր առավելությունների հետ մեկտեղ, չունենա նաև որոշակի թերություններ: Այսպես, երբ ապահովագրական գործընթացի կազմակերպման և վնասների փոխհատուցման ծանրության կենտրոնը ընկնում է պետության վրա, ապա այն բավականին մեղմում է լայնածավալ գյուղատնտեսական կորուստների փոխհատուցման ֆինանսական ռիսկերը: Սակայն, մյուս կողմից, եթե ապահովագրական ռիսկերը պետությունը ամբողջությամբ վերցնում է իր վրա, ապա դա մի կողմից մեծ բեռ է դառնում պետական բյուջեի վրա, և մյուս կողմից, ապահովագրական դաշտը դարձնում ոչ մրցակցային: Եվ ավելին, պասիվացնում է ֆերմերների գործունեությունը՝ հնարավոր վնասների կանխարգելիչ միջոցառումների իրականացման ոլորտում, քանի որ գյուղատնտեսները իրենց առավել ապահով են զգում պետական աջակցման պարագայում:

Ատենախոսության երկրորդ՝ **«Գյուղատնտեսության ապահովագրության ներդրման արդյունավետության ֆինանսական գնահատման հիմնախնդիրները»** գլխում իրենց մեկնաբանություններն են ստանում ապահովագրական գործընթացի արդյունավետության գնահատման մոտեցումները տարբեր շահառուների տեսանկյունից: Իրենց փոխկապակցվածությամբ ներկայացնել գյուղատնտեսության ապահովագրության արդյունավետ քաղաքականություն ապահովող առանձին բաղադրիչները: Ապահովագրության արդյունավետ կազմակերպման մեխանիզմը ապահովագրական ծածկույթի, ապահովագրավճարների ձևավորման, վնասների փոխհատուցման, ստանձնած պայմանագրային պարտավորությունների կատարման, ապահովագրական գործունեության կայունության և միտիվացիայի գործիքակազմի կիրառման ու կանոնակարգման, տեղակատվության ապահովման և հաշվետվողականության սկզբունքների համախմբված փոխկապակցումն է, ուղղված ապահովագրության նպատակադրումների լիարժեք իրագործմանը:

Ատենախոսության երրորդ՝ **«Գյուղատնտեսության արդյունավետ ապահովագրության ֆինանսական գործիքակազմի կադարելագործումը»** գլխում ներկա-

յացվում են ապահովագրական գործընթացի ֆինանսական կայունության արդյունավետ կառավարման ուղիները: Առաջարկվել է ֆինանսական կայունության պաշարի գնահատման նոր մոտեցում, որի դեպքում հաշվի է առնվում ապահովագրական գործընթացի շահառուները ուղղակի կամ անուղղակի ճանապարհով մասնակցության չափաբաժինը ապահովագրական գործընթացի ֆինանսական հոսքերի ձևավորման գործընթացին: Այսինքն, ի նկատի են առնվում այն ֆինանսական հոսքերը, որոնք նպաստում են ապահովագրական գործընթացն առնչություն ունեցող ապահովադիրի ֆինանսական բեռի:

«Եզրակացություն» բաժնում ամփոփվել և համառոտ ներկայացվել են հետազոտության վերաբերյալ հիմնական եզրակացությունները:

Ատենախոսության ստացված արդյունքների հավաստիությունն ու դրանց գործնական նշանակությունը

Հետազոտության ուսումնասիրության օբյեկտ է հանդիսացել Հայաստանի Հանրապետության գյուղատնտեսության ապահովագրության շրջանակը, իրեն հատուկ գործառույթների ոլորտով, կազմակերպչական ու ֆինանսական կառույցներով և նորմատիվ կարգավորիչներով:

Հետազոտության առարկան գյուղատնտեսության ապահովագրության ներդրման արդյունավետության ֆինանսական գնահատման հիմնախնդիրներն են, որոնք ընդգրկում են ոչ միայն պայմանագրային կողմերի, այլև ապահովագրական գործընթացի ուղղակի և անուղղակի շահառուների շրջանակը:

Հետազոտության արդյունքները, կատարված առաջարկությունները, մշակված մոտեցումները և մեթոդները կարող են գործնական կիրառություն գտնել ՀՀ գյուղատնտեսության ապահովագրության ոլորտում վարվող քաղաքականությունում՝ նպաստելով ապահովագրավճարների հավաքագրման և վերաբաշխման գործընթացի բարելավմանը, ագրարային ոլորտի ապահովագրական ծածկույթի ընդլայնմանը, ինչպես նաև ապահովագրության շահառուների գործողությունների մոտիվացմանը:

Ատենախոսության գիտական արդյունքները և նորույթը

Հետազոտության գիտական նորույթը, ՀՀ գյուղատնտեսության ապահովագրության ներդրման արդյունավետության գնահատման բարելավման ուղիների և ցուցանիշների մշակումն ու ներկայացումն է: Մասնավորապես.

- ներկայացվել է գյուղատնտեսության ապահովագրության արդյունավետության գնահատման հայեցակարգային մոտեցում, միտված ինչպես ապահովագրական գործընթացի շահառուների նպատակադրումների և դրանց փաստացի ձևավորման ցուցանիշների համախմբմանը, այնպես էլ ապահովագրական գործընթացի կայունության ֆինանսական վերլուծության մեթոդաբանության բարելավմանը,
- մշակվել է գյուղատնտեսության ապահովագրության ներդրման արդյունավետության գնահատման մեխանիզմ, որը հաշվի է առնում ինչպես ֆինանսական ռեսուրսներով ապահովվածության գնահատումը, այնպես էլ ապահովագրական գործընթացի շահառուների նպատակադրումներն ու դրանց շեղումների փաստացի ցուցանիշները,
- մշակվել և ներկայացվել են շահառուների տարբեր խմբերի ապահովագրական հատույցի ցուցանիշներ, որոնց հիման վրա հնարավորություն է ստեղծվում կատարելու գյուղատնտեսության ապահովագրության ներդրման արդյունավետության համապարփակ գնահատում,
- մշակվել և ներկայացվել է գյուղաապահովագրության ֆինանսական տեղեկատվական հոսքերի համակարգման և հաշվառման մոտեցում, ինչը հնարավորություն է տալիս կառավարչական հաշվետվության միջոցով վերահսկել և վերլուծել ֆինանսական հոսքերի նպատակայնությունն ու արդյունավետությունը:

Դիտողություններ ատենախոսության վերաբերյալ

Ատենախոսությունը զերծ չէ նաև թերություններից, որոնցից մեր կողմից կարևորվել են հետևյալները.

1. Հեղինակը առաջին գլխում ներկայացնում է գյուղատնտեսության ապահովագրության զարգացման գործընթացն, իսկ աշխատանքը եզրափակում ֆինանսական կայունության գնահատման բարելավման ուղիների ներկայացմամբ: Միաժամանակ, այդ վերլուծությունն առավել կշահեր, եթե կատարված լինեին նաև բնագավառի ցուցանիշների

կանխատեսումներ ներկայացված վիճակագրական շարքերի և առաջարկների համատեքստում:

2. Հեղինակի համոզմամբ, գյուղատնտեսական ապահովագրության հատույցի ցուցանիշները, շահառուների տարբեր խմբերի տեսանկյունից, հարկ է ներկայացնել ըստ համապատասխան գործակիցների: Ընդ որում, դրանք պետք է հաշվարկել՝ ձեռք բերված փաստացի հատույցը հարաբերելով շահառուների կողմից ակնկալվող հատույցին: Այսպիսով՝ որքանով որ այդ ցուցանիշներից յուրաքանչյուրը ձգտում է 1.0-ի, այնքանով դրան առնչակից գյուղատնտեսության ապահովագրության շահառուները ապահովագրական գործընթացը համարում են արդյունավետ: Մեր կարծիքով, աշխատանքը առավել կշահեր, եթե գյուղատնտեսության ապահովագրության գործընթացի հատույցը ոչ միայն աստիճանակարգային տարբեր դրսևորումներ ստանար, այլ ներկայացվեր ընդհանրական մոտեցմամբ գյուղատնտեսության ապահովագրության արդյունավետությունը բնութագրելիս:

3. Հեղինակը ներկայացնում է ՀՀ ապահովագրական ընկերությունների գործունեության հիմնական տնտեսական նորմատիվների և դրանց փաստացի մեծությունների համադրումը 2020թ. դրությամբ, աշխատանքը կշահեր, եթե ատենախոսը անդրադարձ կատարեր ապահովագրական ընկերությունների տնտեսական նորմատիվների կանխատեսմանը, հավելվածում ներկայացված գյուղապահովագրության այլընտրանքային մոդելի կիրառման դեպքում:

4. Գիտական նորույթի երրորդ կետում հեղինակը նշում է, որ մշակվել են, շահառուների տարբեր խմբերի ապահովագրական հատույցի ցուցանիշներ, ինչը հնարավորություն է ստեղծում կատարելու համապարփակ գնահատում: Սակայն առաջարկի գիտական արժեքը, մեր կարծիքով, առավել կշահեր, եթե կատարվեր համեմատական վերլուծություն բոլոր շահառուների համապարփակ գնահատման և նրանցից յուրաքանչյուրի արդյունավետության գնահատման միջև և ներկայացվեին դրանց շեղումները:

5. Գիտական նորույթի 4-րդ կետում ատենախոսը ներկայացնում է տեղեկատվական հոսքերի համակարգման և հաշվառման մոտեցում, որը հիմնականում վերաբերվում է ապահովագրության դրամական հոսքերի և արտահոսքերի կառավարչական հաշվառման բարելավմանը: Միաժամանակ ատենախոսության 101 էջում (նույնը՝ սեղմագրի 13 էջում)

ներկայացնում է հոսքերի հաշվեկշռումը աղյուսակի օգնությամբ: Մեր կարծիքով, աղյուսակում բացասական և դրական մնացորդները ցանկալի էր ներկայացնել ատենախոսության 105-107 էջերում ներկայացված փաստացի ցուցանիշների օգնությամբ կատարված վերլուծության արդյունքներին համահունչ:

6. Ատենախոսության հավելվածում, որպես այլընտրանքային մոդել է ներկայացվել գյուղատնտեսության ապահովագրության ներդրված պիլոտային ծրագիրը և շեշտադրում է արվել պետական ապահովագրական ընկերության միջոցով կազմակերպելու պիլոտային ծրագրի իրականացումը: Սակայն, մեր գնահատմամբ, պետությունը պետք է իրականացնի կարագավորիչ և վերահսկողական գործառույթներ, իսկ մասնավոր ընկերությունները՝ իրականացնեն ապահովագրական պայմանագրերի վաճառքը և հետագա սպասարկումը: Մեր կարծիքով, ատենախոսությունն առավել կշահեր, եթե ներդրված պիլոտային ծրագրի շրջանակում գնահատվեր պետական սուբսիդավորման արդյունավետությունը, որպես այլընտրանք պետության կողմից գյուղատնտեսության կրած վնասների փոխհատուցմանը:

7. Եզրակացություններ բաժնում, արդյունքները ներկայացնելիս, ցանկալի կլիներ արդյունքները ներկայացնել նաև վերլուծությունների արդյունքներով ստացված արժեքային գնահատումներով, ի լրումն ներկայացված տեսական եզրահանգումների:

ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆ

Ատենախոսության դրական արժանիքներով, կատարման պատշաճ գիտական մակարդակով հանդերձ՝ Արտակ Արտուշի Մարտիրոսյանի «Գյուղատնտեսության ապահովագրության ներդրման արդյունավետության գնահատման մոտեցումները Հայաստանի Հանրապետությունում» թեմայով ատենախոսությունը կարելի է որակել, որպես ինքնուրույն գիտական հետազոտություն, որտեղ դրված և լուծված են ՀՀ գյուղատնտեսության ապահովագրության արդյունավետության բարձրացմանը ուղղված գործնական կարևոր խնդիրներ, վերլուծության ու հետազոտության արդյունքում տրված են հեղինակային լուծումներ: Նշված թերությունները ամենևին չեն նվազեցնում նրա արժանիքներն ու գիտական ձեռքբերումները: Միաժամանակ, հետազոտական

վերջնարդյունքները և դրանց հիմնավորման մոտեցումները պարունակում են գիտական նորոյթ:

Հետազոտության արդյունքները քննարկված են Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանում: Ատենախոսության հիմնական արդյունքներն ու բովանդակությունն արտացոլված են հեղինակի կողմից հրատարակած թվով 7 (յոթ) գիտական հոդվածներում՝ ՀՀ ԲՈԿ-ի պահանջներին համապատասխան և հրատակարման պահին ընդունելի հանդեսներում ու ժողովածուում:

Ներկայացված սեղմագիրը կազմված է ԲՈԿ-ի պահանջներին համապատասխան և հիմնականում համապատասխանում է ատենախոսության բովանդակությանը և արտացոլում դրա հիմնական դրույթներն ու արդյունքները:

Այսպիսով, Արտակ Արտուշի Մարտիրոսյանի «Գյուղատնտեսության ապահովագրության ներդրման արդյունավետության գնահատման մոտեցումները Հայաստանի Հանրապետությունում» թեմայով ատենախոսությունը համապատասխանում է ՀՀ ԲՈԿ-ի «ՀՀ-ում գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի» 6-րդ և 7-րդ կետերի, ինչպես նաև թեկնածուական ատենախոսություններին ներկայացվող պահանջներին, իսկ հեղինակն էլ արժանի է **Ը.00.03 - «Ֆինանսներ, հաշվապահական հաշվառում»** մասնագիտությամբ տնտեսագիտության թեկնածուի հայցվող գիտական աստիճանի շնորհմանը:

Պաշտոնական ընդդիմախոս՝
տնտեսագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

L. L. Գրիգորյան
18 հոկտեմբերի 2021թ.

L. L. Գրիգորյանի ստորագրության
իսկությունը հաստատում եմ
ՀՊՏՀ-ի գիտական քարտուղար

Ն. Ն. Նարբինյան
18 հոկտեմբերի 2021թ.

